

Biezputras diena, ķekatās lēkšana un Meteņa dzīšana. Tā atzīmē jauno gadu Nīcā un Otaņķos!

Jāsāk ar to, ka pavisam senos laikos gan tagadējās Latvijas teritorijā, gan citur pasaulē Metenis bija kā mūsdienās lustīgais Vecgada vakars, savukārt Pelnu diena – kā mūsdienās Jaunā gada pirmā diena. Latvijas folkloristi ir vienisprātis – Meteņi ir gada jautrākie, priecīgākie svētki, jo dienas top aizvien garākas. Turpretim Jāņi – skumjākie, jo dienas garums sarūk, seko dabas vītums.¹ Kā zināms, vēl šobaltdien ķīnieši Jauno gadu atzīmē tieši februārī. Mums kopējs tas, ka gan senie latvieši, gan ķīnieši šos svētkus atzīmē kā pavasara svētkus. Tātad senajā laika skaitīšanā uzskatīja, ka Meteņos izbeidzas ziema, un nākamā dienā – Pelnu dienā – lēnām ir iesācies pavasaris un jauns saimnieciskais gads. Daudzviet minēts, ka Meteņus atzīmē 6. februārī, bet Nīcā, saistībā ar kristīgās baznīcas ietekmi, Meteņdienas svinēšana ir septītajā otrdienā pirms Lieldienām. Šogad, 2018. gadā, Nīcā tas bija 13. februāris, 2019. gadā būs 5. marts, saistībā ar Lieldienām vien aprīļa nogalē.

Lai noteiktu, kad svinams Metenis, folkloriste un filozofe Aīda Rancāne norāda, ka talkā jāņem gan saules, gan mēness kalendārs. Savulaik teicēja Lidija Jansone stāstījusi par savas mātes zināšanām, proti, jauns mēness pie debesīm februāra vidū vai beigās ir zīme Meteņdienai. “Te svarīgs tas mēness, kas uzlec februārī, bet sabrūk martā.” Jāņem vērā arī, 6. februāris, kas ir viduspunkts starp Ziemassvētkiem un Lielo dienu. Un tad tas īstais jaunais mēness ir tas, kurš ir pēc 6. februāra, pēc ziemas puses, tā Aīda Rancāne.

Svētdienu pirms ķekatām sauc par biezputras dienu

Jūlijs Karēlis vēl 20. gs. 20. gados ieguvis plašas ziņas par ķekatu gājieniem Nīcā. “Paraša [..] Nīcā ir uzglabājusies vēl līdz šim. Ķekatās iet Vastlāvju vakarā un Pelnu dienā (februāra mēnesī); bet bukos lec otro Ziemas svētku vakarā [..]. Svētdienu pirms ķekatām sauc par biezputras dienu. Gandrīz katrā mājā biezputras dienā vāra un ēd biezputru, un „ved biezputru ganiem kalnīnā”. Šis parašas izveidojums ir šāds: sestdienas vakarā pirms biezputras dienas pieaugušie pasaka kādam zēnam, ka viņš šodien esot desmitnieks*, lai ejot paziņot visiem, ka rītu ir biezputras diena un lai saimiece izvāra rītu biezputru. Līdzko sāk satumst, zēns iet ciemā no vienas mājas uz otru, pieklauvē pie nama durvīm un saka skalā balsī: „Rītu ir biezputras diena! Saimeniece, izvārat rītu biezputru!” Ja nama durvis kāds ver vaļā, tad ziņotājs steidzas ātri prom, lai viņu nenokertu. Tā zēns iet no vienas mājas uz otru, līdz visās ir paziņots.

Svētdienā tūliņ no rīta vāra biezputru. Pēc tam kad biezputra paēsta, atlikušo biezputru salej kopā ar mērci kādā spannī un pārsien pāri lakatu, ja biezputras nav atlicies, tad spannī ieber savāritus kartupeļus vai lopu rāceņus. Otrā spannī ielej ūdeni un tāpat pārsien ar lakatu. Abus spaņņus uzliek uz ragaviņām. Uz ragaviņām uzsēdina arī divus bērņus un pieteic viņiem turēt spaņņus tā, lai „biezputra” un „piens” neizlītu. Bērņi, protams, nav redzējuši, kas spaņņos ieliets, un tic, ka tiešām vienā spannī atrodas biezputra, otrā piens. Tad ved „biezputru ganiem kalnīnā”. Kāds no pieaugušiem velk ragaviņas sniega kupenā tā, lai ragaviņas apgāztos un bērņiem spaņņu saturs uzlītu virsū. Tā tad arī skaitās biezputras vešana ganiem kalniņā. Ja sniega kupenes nav, tad velk ragaviņas tā, lai tās kādā grāvī apgāztos. Ja mājās mazu bērņu nav, tad uz ragaviņām uzsēžas divas meitas un ragaviņas velk kāds puisis. Tā kā meitas jau zina to, tad ragaviņas nav iespējams tik viegli apgāzt. Pavilcis kādu gabaliņu, vilcējs mēģina ar rokām ragaviņas apgāzt, tad meitas lej viņam ūdeni virsū. Ja vilcējs ir bijis gudrāks, tad arī viņš ir paņēmis līdz pudeli ar ūdeni un to paslēpis kabatā. Ja neizdodas tūliņ ragaviņas apgāzt, tad arī puisis šķiež meitām virsū ūdeni, līdz beidzot tiek pie ragaviņām un tās apgāž. Ja vasarā meitas ir aizmirsušas aiznest ganam launagu, tad aizbildinās, sacīdamas: „Nu tev jau izveda biezputru kalniņā.””

Skolotājs Kārlis Lielozols sniedz vairākus biezputras dienas scenārijus, noklausītus no dažādiem cilvēkiem, kas būtībā gan ir ar vienu domu. Maiga Ķaupelis saka tā: “Biezputras dienā vajaga novest biezputru uz kalniņu un izgāzt, lai vasaru ganiem ir ko ēst” (LTT 3207). Cits skaidro šādi: “Biezputras

---

¹ Izdarības Meteņa dienā, 17.01.2018., pieejams arī: <http://www.dzivotprieks.lv/2018/01/izdaribas-metena-diena/>

dienā jāvāra un jāēd biezputra. Iepriekš bērniem pateikts, ka atlikušo biezputru vedīšot kalniņā, ko ganiem vasaru ēst. Ja atliek biezputra, tad ved to, ja ne, tad ieber bļodā pelnus un krūzē ielej ūdeni piena vietā. Visiem mājas bērniem aizsien acis un sasēdina pašus ragaviņās. Bērniem iedod turēt biezputras bļodu ar piena krūzi, pieaugušie velk ragaviņas. Gabaliņu ragaviņas pavilkuši, vilcēji viņus apgāž un bērnus aplej ar pienu un biezputru un paskaidro, ka ragaviņas apgāzušas, piens ar putru izlijis un nu ganiem nebūs vasaru ko ēst. Tad visi nobēdājušies nāk uz mājām” (LTT 3201).

Vēl ir šāds izdarības apraksts: “Biezputras diena ir priekš Pelnu dienas par vienu nedēļu. Biezputras dienā vāra biezputru vienmēr pusdienā. Atlikušo biezputru lej, it kā to gribētu vest kalniņā. Kalniņā ved biezputru tādēļ, lai vasaru ganiem būtu ko ēst. Bet vedot biezputru neved cita nekā, kā divas vai trīs bļodas ūdens. Bļodas ir apsietas, lai neredz, kas tur iekšā. Sakrauj bļodas vezumā iekš ragatiņām, par zirgiem iejūdzas meitas, virsū uz vezuma sēd zēns vai meitene, kam nākamā vasarā būs jāiet ganos. Sāk vest pa ceļu projām, līdz rodas kāds grāvis vai dumburs. Kad brauc pie tādas vietas, kur var apgāzt, uzreiz apgāž ragavas, ūdens izlīst sēdētājam virsū. Sēdētāju nu ņem tā izsmiet, ka tam miera nav ne peļu alā. Mājās visi to kaitina: ko nu vasarā ēdīs, kad esot ceļā putru apgāzis un neesot novedis kalniņā.” (LTT 3203).

Salīdzinājumam ir arī nezināma teicēja pierakstīta tradīcija. Viņš stāsta, ka biezputras dienu varēja svinēt arī pa ķekātām. “Ķekatu dienā izvārīja biezputru no kartupeļiem un rudzu miltiem. Salēja šķīvjos. Bērniem to nerādīja. Biezputru ar mērci un piena trauku ietina lakatā. Sasēdināja bērnus uz mazajām ragaviņām. Katram bērnam iedeva vīstokli ar ēdienu. Ragaviņas ar bērniem vilka vecaistēvs. Bija jāvelk ragaviņas tā, lai tās apgāžas. Tad turpmāk būs visiem mājas cilvēkiem un lopiem ko ēst. Kad bērni atnāk mājās, saimniece skata, kas palicis pāri no ēdiena. Kuram bērnam ēdiens bija izlijis vai izgāzies, tam vasarā būs jāiet govīs ganīt. Kam ēdiens palicis šķīvī, tam ganos nebūs jāiet.”

Mūsdienās otaņķniece Ilga Preclava to skaidro kā izklaidi māju bērniem, topošajiem ganiņiem. Kad putru – ganu pusdienas – izgāzta, tad mazajam paziņo, ka “tur jau viņa pusdienas būs”, tātad – kalniņā, pļavā. Tam piekrīt arī Aīda Rancāne: “Ja gadu salīdzina antropomorfišķi, cilvēka mūža gājumam, tad Metenis saistās ar bērniību. Pareizi folklorists [Osvalds-aut. piez.] Līdeks uzsvēris, ka ļoti daudz izdarību ir bērniem.” Viņa arī secina, ka zieda devēji ir tieši bērni, kuriem tiek vārīta putra un tad gani dodas uz Meteņa kalnu, lai zieda ar ragaviņām lejā, izgāžot putru ārā, tādējādi ziedojo Metenim. Kā zināms, bērni sāka strādāt par ganiņu pat no piecu gadu vecuma! Biežāk gan gāja puikas, ap 8 gadu veci. Un ganos bija jāiet visu vasaru, līdz pat skolai. Un tā līdz pat 14 gadu vecumam, kad jau puisis bija spēcīgs un prasmīgs un varēja palīdzēt vecākiem sētā. Tāpat bērni ir tie, kuri rotaļā dzen Meteni, piedaloties Meteņa (vai ķekatu) mīzienā.

Kāpēc iet ķekātās?

Jūlijs Karēlis, ievācot no nīceniekiem pašiem ziņas, kāpēc iet ķekātās, dabūja atbildi, ka tāpēc, lai augtu lieli lini un baltas avis. No cita dabūja paskaidrojumu, ka paraša ķekātās iet laikam esot pārnākusi no krieviem (pareizticīgiem), jo viņiem pēc tam tūliņ sākoties gavēnis.

“Ķekatu vakarā (Vastlāvja v.) katra nama māte vāra cūkas kājiņas un cūkas snuķi. Lai varētu cūkas kājiņas vārīt, vispirms no istabas augšas jānodzen ķekatas un jāatņem tiem cūkas kājiņas. Ķekatu dzīšanu izdara tūliņ pēc pusdienas. Ķekatu dzīšanu man kāda nīceniece (I. Silts jaunkundze) attēloja šādi: „Kad biju maza, tad arī es pirmo reizi dabūju iepazīties ar ķekatu dzīšanu. Tā kā mūsu mājā nebija daudz bērnu un arī vecāki negribēja ar ķekatu dzīšanu vairs niekoties, tad aizgāju ķekatas dzīt uz citu māju. Pieaugušās meitas bija jau sarunājušas, kura kāps uz istabas augšas dzīt ķekatas zemē. Mūs (bērnus) sastādīja apakšā un lika turēt rokās izplestu palagu un atgādināja mums, ka mēs nedrīkstam atlaist palaga malu, lai vai kas notiktu, jo citādi nevarēšot dabūt cūkas kājiņas. Meita uzkāpa uz istabas

augšas un sāka tur grabināties un dzīt ķekatas. Tūliņ arī sāka mums krist palagā veci zābaki, tupeles, sprengi un citas lietas, kas atradās uz istabas augšas. Mēs apakšā nedrīkstējām palaist palaga malu vaļā, lai gan viens otrs priekšmets uzkrita mums virsū. Pēc tam mums uzlēja uz galvas spanni ūdens (ķekatas miez), un tikai tad mums palagā iekrita cūkas kājiņas. Līdz ar to arī ķekatu dzīšana bija beigusies un ķekatām cūkas kājiņas atņemtas.” Šāda paraša notiek arī vēl tagad, bet tikai mazāk novērojama. Tad vāra kājiņas un vakariņās ēd. Apēsto kājiņu kauliņi ir visi jāsalasa, jāskaita (pavisam esot 32) un jāuzmet uz istabas augšas, lai uzaug jauna gaļa. Cūkas kājiņu un snuķa ēšana ķekatu vakarā ir zīme, ka pēdējā cūkas gaļa tiek apēsta. Ja kādam vēl pēc tam ir mājās cūkgaļa, tad saka, ka tāds saimnieks jādzenot no mājas laukā.”

Ķekatas ir māju labie gari

Etnogrāfiskajās norādēs rodama ziņa, ka ķekatas ir māju labie gari, kas palīdz sievietēm viņu labklājības nodrošināšanā. Savukārt cūkas subproduktu (galvas, ausu, šņukura, astes, kāju) lietošana Metenī populāra gan praktisku iemeslu dēļ – pēdējais cūku kaušanas laiks, nespēja izbarot tik daudz lopu, jo beidzies siens u.t.t., gan pavisam ar citu, simbolisku nozīmi. Folkloristi skaidro, ka cūka ir īpašs dzīvnieks, jo ir vienlaikus saistīta gan ar šo sauli, gan viņsauli, jo cūka rok zemi, rakņājas pa to. Tieši tāpat ar viņsauli (kas atbildīga arī par auglību, par jaunu dzīvību rašanos) saistītas ķekatas, maskošānās. Masku elementiem visam jābūt pilnīgi otrādi, pretēji kā tas ir ikdienā. Ja cilvēks ir īss, viņš ar maskas palīdzību kļūst garš, tievs – resns, gaita – kliba, stāja – līka, drēbes – vecas, uz otru pusi, runa – nesaprotama, pārspīlēta.

Kā gērbjas ķekatnieki

Jūlijs Karēlis raksta tā: “Vastlāvju vakarā tad arī puiši un meitas izgērbjas par ķekatām un iet ķekatās. Ķekatās ejot, tāpat arī bukos lecot, krāso seju, maskojas un izgērbjas, lai nepazītu. Seju nokrāso ar ogli, sodrējiem vai sarkano papīri. Sejas masku pagatavo no papīra vai drēbes, izgriežot caurumus acīm un mutei. Pieliek pakulu bārzdu un ūsas, no salmiem vai pakulām savij matu bizi. Pārgērbjoties parasti vīrieši izgērbjas par sievietēm un sievietes par vīriešiem. Sievietes pārgērbjoties uzvelk vīriešu bikses vai apakšbikses, uzgērbj vīriešu prakus (svārkus), ap vidu apsien jostu, šņori, zirga pavadu utt. Vīrieši pārgērbjoties uzvelk sieviešu lindrakus, ap galvu apsien lakatiņu. Pie jostas piesien zvanu vai arī to pakar kāju starpā. Pārgērbjoties jau nu katrs izgērbjas tā, kā prot. Kas labāki būs pratis izgērbties, tam arī būs labākā ķekatu maska. Kas labi neprot izgērbties, tas pārgērbjas tikai tā, lai nepazītu, lietojot kādu no iepriekšējiem maskēšanās līdzekļiem. Kas prot – tas izgērbjas par kādu zvēru vai par kādu fantastisku būtni. Dažreiz kāda sieviete izgērbjas par ķekatu tēvu, uzvelkot vīriešu bikses un šauru vīriešu praku (svārkus), pie sāniem kā zobenu piekar kalēja vīli, galvā uzliek cepuri un rokā nes resnu nūju.

Gājienā ķekatu tēvs iet pa priekšu, jo viņš zina vairāk ķekatu dziesmu. Staigājot pa istabu, ķekatu tēvs iet pa priekšu un dauza ar savu nūju grīdu. Par ķekatu tēvu izgērbjas ļoti reti. Biežāki jau iztaisās par ķekatu māti. Tad kāds vīrietis uzvelk sieviešu lindrakus un izgērbjas par resnu sievu ar lielu vēderu un lieliem pupiem; mutē ieliek sprūtes (kāļi, griežņi) zobus un ap galvu apsien sievietes lakatu.

Diezgan bieži, ķekatās ejot, izgērbjas par nāvi: uzvelk baltu kreklu; ģīmi notaisa ar miltiem baltu; mutē ieliek sarkanu dziju, lai izskatītos sarkani zobi; no līniem pieliek garus matus; kājās uzvelk baltas

zeķes un rokās nes izkapti vai brauktuvi. Staigājot pa istabu, nāve iet citiem līdz, reizu reizēm paceļ rokas augšā un klanās; laukā ejot, baida bērnus.

Sevišķi bieži gājiena dalībnieki mīl izģērbties par mazo cilvēciņu jeb pundurīti. Izģērbjoties par pundurīti, vispirms galvā uzliek sietu, tad virs tā uzģērbj sieviešu kreklu vai lindraku ar apakšējo daļu uz augšu. Kreklu virs galvas sasien kopā tā, lai sasējums atrastos iekšpusē un kreklis nekristu zemē. Pats par sevi būs saprotams, ka kreklā pret seju ir caurumi, lai varētu redzēt iet. Pēc tam uzģērbj vīrieša praku (svārkus) tik zemu, lai pret svārku muguras vidū būtu sēdvieta, un priekšpusē sakņopē kopā. Svārku piedurknēs iebāž sienu un piedurkņu galus iebāž kabatās. Šādi izģērbies cilvēks izskatās ar ļoti īsām kājām, mazu rumpi, tuvu pie kājām esošām rokām, lielu kaklu un galvu. Lai izskatītos smieklīgāks, tad ejot pundurītis vai ik uz katra soļa klanās.

Bieži atgadās, ka, ķekātās ejot, uzģērbj kažoku, kuram ir apvērsta otra puse. Bukos lecot, šādā gadījumā pieliek klāt ragus un asti (zirga, govys vai arī savītu no krāsainām spalvām). Bukos lecot, biežāki pārgērbjas par dzīvniekiem, nekā ķekātās ejot. Pārgērbjoties par lāci, apvērs kažokam, kam melna āda, otru pusi un uzģērbj tā, lai apkakle būtu pāri galvai. Istabā ejot, lācis iet četrpārus. Bukos lecot, iztaisa no koka zirgu, kuru pārklāj ar baltu palagu. Pagatavotais zirgs ir līdzīgs baltam zirgam, un netrūkst pat ne galvas, ne kāju, ne astes. Lecot bukus, viens ielien iekšā un nes šo improvizēto zirgu. Arī par velnu pārgērbjas, bukos lecot. Tad uzģērbj melnu ādu, pieliek ragus un piesien zirga vai govys asti. Kā ķekātās ejot, tāpat arī bukos lecot, parasti ir kāds pārgērbies par čigānu. Pa mājām apkārt staigājot, čigāns prasa naudu un solās zilēt. Izrunā cenšas atdarināt čigānu valodu.

Ķekatnieku izdarības

Lai, ķekātās ejot, varētu taisīt lielākus jokus, tad dažs paņem cūkas pūslī, ieber viņā zirņus un piesien pakalā. Ejot pūslis grab, un, viņu paspiežot, tas izdod dobru skaņu. Pārgērbjoties sievietes cenšas ģērbties pēc iespējas glītāki, bet vīrieši turpretī tā, lai būtu piedauzīgāki un varētu taisīt rupjākus jokus. Šādi maskējušos cilvēkus ir ļoti grūti vai pat neiespējami pazīt.

Ķekātās ejot, nepieciešami ir jāņem līdz kadeģa (paeglis, kadiķis) zars, kuru dažī ar papīra puķēm un papīra lentēm appušķo. Dažreiz kadeģī iesien arī zvaniņu. Daži ņem līdz arī pudelēs ūdeni.

Ķekatu gājienā apvienojas ķekatas no vairākām mājām. Jau pirms ķekatu vakara ķekātās gājēji ir sarunājušies, kurās mājās visi salasīsies. Izejot no mājas, ķekatas paņem arī līdz dažādus skandināmus priekšmetus, kā: zvaniņus, tukšas darvas kannas, blumīzerus (mutes spēlītes), bet arī ermoņikas vai mandolīni, ja tādi instrumenti ir mājās un ja kāds no ķekātām prot viņus spēlēt. Norunātajā vietā salasījušies, ķekatas vēl sarunājas, kurās mājās ies, tad ķekatu gājiena organizētājs iet pa priekšu un ved visu baru uz norunātām vietām. Vedējam seko pieaugušie un aiz viņiem bērni. Ejot ķekātās, taisa tādus jokus, kas tikai ienāk prātā, un cenšas tā sasniegt jo lielāku jautrību, kaut arī dažreiz joki būtu rupji un piedauzīgi. Šādu gājieni vakarā jau var pa lielu gabalu dzirdēt tuvojamies.

Ieejot mājās, ķekatas skandina līdzpaņemtos priekšmetus un, nonākuši pie namu durvīm, dzied:

Ai, nama māmiņa,
Dar' durvetiņas;
Ķekatas atbrauca
Ar vezumīnis:
Ar miežis, ar rudzis,
Ar kumelīnis.

Ja nelaiž iekšā, tad ķekatas vispirms solās durvis aizķernāt, un tad, ja netiek iekšā, godīgas ķekatas aiziet tālāk, bet negodīgas pirms aiziešanas aizsien nama durvis, no ārpuses aizkrauj durvīm priekā koka

klučus tā, lai durvis nevarētu attaisīt. Ja durvis atver, tad ķekatas pārtrauc savu priekšmetu skandināšanu un, ejot iekšā, dzied:

Negulati, slinki puiši,
Eit raugat zirgu stalli:
Ķekatīnas ielaidušas
Stalī bērus kumelīnus.

Mājinieki steidzas novākt pie malas galdus, solus, krēslus, lai atbrīvotu ķekātām lielākas telpas. Ķekatas sāk iet pa istabu apkārt vai nu atsevišķi pa vienam, vai diviem kopā saķērušies. Ja kāds guļ, tad ķekatas rauj to no gultas laukā un turpina dziedāt:

Meitas, sliņķes, negulāt,
Eit raugait govu stalli:
Ķekatīnas ielaidušas
Stallī mazas raibulīnas.

Ķekatā, Ķekatā,
Leksim kāļu* dārzīnā:
Lai aug kāļu kāpostīni
Rūtaināmi lapīnām.

Ejot apkārt, ķekatas ar jokiem vai jocīgām kustībām vērs uz sevi un savu apģērbu visu mājinieku uzmanību un turpina dziedāt:

Ķekatu tēvami
Tērauda bikses,
Ķekatu māmiņi
Vara lindraciņis.

Ne gaļas labada
Ķekatas lēca,
Linīnu labada,
Baltavetiņu.

Ieraugot mazus bērnus, dzied:

Eit bērniņi, klausīties,
Kas namāji rībināja:
Blusa kūla circenīti,
Pie matīna turēdama.

Kādus ērmus es redzēju,
Svešas zemes staigājot:
Cūkai ragi, vistai pupi,
Aunam segli mugurā.

Uz nama māti zīmējoties, dzied:

Paskaties, nama māte,
Kādas tavas ķekatīnas:

Citam bija vācu svārki,
Citam vācu valodiņa;
Kam nebija vācu svārki,
Tam bij vācu valodiņa.

Redzi, redzi, māmīna,
Kādas smukas ķekatas:
Citai bija zīda svārki,
Citai kurpes sudrabīna.

Uz nama tēvu zīmējoties, dzied:

Parādi, tēvaini,
Kur linu druva,
Lai var ķekatas
Zālīti mīt.
Zālīte ežā,
Linīni druvā!

Ja nama māte negrib ķekatas pamieļot, tad to viņai vēl atgādina, dziedot:

Sasaproti, saimeniece,
Ķekatīnas pacienāt:
Ielej saldu alutiņu
Sudrabiņa biķerī.

Ja nama māte neko nedod, tad sāk viņu apdziedāt:

Meitu māte lielījās,
Pieci vepri uz istabu;
Znoti gaļu saēduši,
Kauli vien atlikuši;
Atlekušas ķekatīnas,
Nav neviena kumāsīna.

Mājas ļaudis arī grib ķekatas pazīt un tāpēc mēģina ķekatām noraut masku. Ķekatas aizsargājas, lejojot virsū no līdzpaņemtām pudelēm ūdeni un sitot ar kadeģi. Šādā gadījumā tad arī nav iespējams ķekatām masku noraut.

Ķekatas pacienā ar brandavu (degvīnu), alu, vīnu, sieru, konfektēm, dažī arī ar maizes sabrūninātu ūdeni [kvasu?-aut.]. Ja nama māte sāk ķekatas pacienāt, tad ķekatas sāk viņu slavēt un dzied. Kad visas dziesmas izdziedātas, tad, ja ir muzikants līdzī, sāk spēlēt un dejot. Sevišķas speciālas rotaļas nav pazīstamas. Pa starpām taisa jokus, kādus vien prot vai arī kādi ienāk prātā, un jautrība mājās ir ļoti liela. Arī mājinieki dažreiz izjoko ķekatas, dodot tiem dzert siļķu sāļījumu vai kaut ko citu.

Kad ķekatas ir kādu laiku viesojušies, tad, projām ejot, dzied:

Projām iešu, nepalikšu,
Še nav mana mājas vieta;
Še nav mana mājas vieta,
Še nav manis arājiņš.

Nezog, bet noglabā

Aizejot neko nezog, bet gan noglabā dažas mājas lietas: aiznes no mājas kādu gabalu malkas kraģi, iemet sniega kupenā maizes lizi, noņem akai smeļamo kāsi un noglabā to mājas pažobelē u.c.

Izciemojušies vienās mājās, ķekatas iet uz otru māju. Ja ir lielāks gabals ko iet līdz nākošām mājām, tad ejot uzsāk kādu ziņģi dziedāt, bet tikai ne ķekatu dziesmu.”²

Metēdiena

Metēdienai raksturīgas auglības kulta izdarības. Tā kā tiek uzskatīts, ka Metenis ir linu aizbildnis, tad vairums lietu, kas raksturīgas šai dienai, saistītas ar linu labu augšanu. Bet ne tikai. Arī ar auglību kā tādu un tās atmodināšanu, gan dabā, gan cilvēkos kā dabas sastāvdaļā. Vizināšanās ar ragaviņām Meteņos ir tradīcija visā Latvijā. To dara gan bērni, gan pieaugušie. Kā izpētījis Andris Kapusts, šeit nozīmīga saikne ar dabu, ar zemi. Viena no svarīgākajām Meteņa izdarībām ir kārtīga izvērtīšanās sniegā, izvērtīt citus. Arī pa vienam vai pārī ripināties no kalna. Ar slaidu laišanos ar ragaviņām no kalna cilvēki cerēja veicināt aru linu augšanu nākamā vasarā. Tāpat garus linus veicinot garš ceļojums, proti, Meteņos jeb pa ķekatām jādodas pēc iespējas tālākos ciemos. Ja tas izdodas, tad tas uzskatāms par veiksmi.

Ar Meteņiem noslēdzas maskošāns laiks

Valda uzskats, ka ar Meteņiem Latvijā un arī citur pasaulē noslēdzas maskošāns laiks. Folkloristi saka, ka pētījumi šajā jomā pierāda, ka tā nav. Protams, no Mārītiņiem līdz Meteņiem maskošāns notiek vairāk, tomēr senču kults, auglības veicināšana (tā pati funkcija, ko veic ķekatas) notiek gan Lieldienās, perot ļaudis (šeit gan bez maskām), gan Jāņos, kur jāņubērni ir līdzīgi ķekatniekiem, kuriem katrā barā ir sava māte, tēvs un bērni.

Folkloras pētnieki uzskata, ka Lejaskurzemē ķekatu gājieni bijuši īpaši sieviešu spēka vairošanai veltīti pasākumi, kur vīriešiem ierādīta vien nemaskota "drošības dienesta" loma. Masku gājiena galvenais nolūks ir auglības veicināšana, kas uztverama daudz plašākā nozīmē nekā spēja laist pasaulē bērnu. Ar savu radošo darbošanos sievietes veicina auglību visā, kam pieskaras – rūpējoties par māju, laukiem, bērniem. Otrs šā rituāla nolūks – atmodināt prieku. Kā zināms, prieks nes sev līdzīgu dzīvības spēku: priecīgs cilvēks ir patīkamāks gan sev, gan citiem.³

To, ka senāk ķekatās piedalījušās tikai sievas, apliecina šī ķekatu dziesma, kas pierakstīta Nīcā:

Vīriņiem, brālīšiem
Šī dienīna nepieder,
Sievīnām, māsīnām
Šī dienīna piederēja,
Šī dienīna piederēja
Ķekatās palēkāt.

Ķekatās iešana - maģisks, svētību nesošs rituāls

Ķekatās iešanai, lekšanai ir maģisks, svētību nesošs spēks, tāpēc, tās sagaidot un uzņemot, mājā valda viesmīlības likums, jo kurš gan grib aizdzīt svētību no mājas! “Kurās mājās ķekatas ielēca, tur viņas uzņēma ar lielu cieņu, un ķekatām ārā lecot, piebiedrojās māju ļaudis. Ķekatas lēkušas tāpēc, ka tanī dienā cits citu svētījuši un vēlējuši labu nākošā gadā. Pati pārgērbšanās notikusi tāpēc, ka senāk, pēc viņu [nīcēnieku – aut.] domām, staigājuši dažādi gari un visu svētījuši.”⁴

Noslēgumā par to, kāpēc tik ļoti cilvēki rāvās doties ķekatām līdz, kāda bija personiskā motivācija lēkt ķekatās. Par gariem liniem skaidrs, bet mani ieinteresēja reiz Otaņķos, vienās ķekatās folkloras grupas “Grodī” stāstītais par kadeģi, kas katram ķekatniekam obligāti līdz. Kādā kadeģī ar lenti iesieta gan baranka, gan blašķīte ar brūnu dziru. Jautāju, kas tas. Saņēmu atbildi, ka piemēram, blašķītes saturs būs teju vai brīnumzāles, ko nākamā gada laikā vājuma brīžos iemalkot veselībai.

² Jansons, J. A. 2010. Latviešu masku gājieni. Rīga: Zinātne

³ Jagmina, L., Šovakar Nīcā un Otaņķos lec ķekatas! pieejams arī: ej.uz/kekatinas

⁴ Lielozols, K., Ķekatas Nīcā, krājums “Nīcā”

Tā tad - viss ir loģiski – ko nākamajā gadā sev vēlies, to arī piesaisti, simboliski iesienot savā kadeģī un to daudzot, kratot, sitot ritmu, svētījot citus. Tā tad šajā gadījumā baranka apzīmētu pārticību, gardu ēdienu, blašķe – veselību. Kamēr vien cilvēks sev kaut ko stipri vēlēšies, ķekatās lēkšana būs viens no veidiem kā to nodrošināt, vienlaikus veicinot saliedētu sabiedrību sev apkārt.

*desmitnieks – sena apziņošanas sistēma Nīcā, kuras pamatā cilvēks, kurš apziņo sev apkārt esošo desmit māju iemītniekus

*Kāļi – Nīcā nozīmē sakņu lapas. Šo vārdu nevajaga sajaukt ar griežņiem, kāļiem, kurus Nīcā sauc par sprūtēm. (Jūlija Karēja paskaidrojums)

Lelde Jagmina,
Otaņķu senlietu krātuves vadītāja